

“Життя, віддане слову”

Потебня

Олександр Опанасович
(1835-1891)

**ВИДАТНИЙ МОВОЗНАВЕЦЬ,
ПРОФЕСОР ХАРКІВСЬКОГО
УНІВЕРСИТЕТУ**

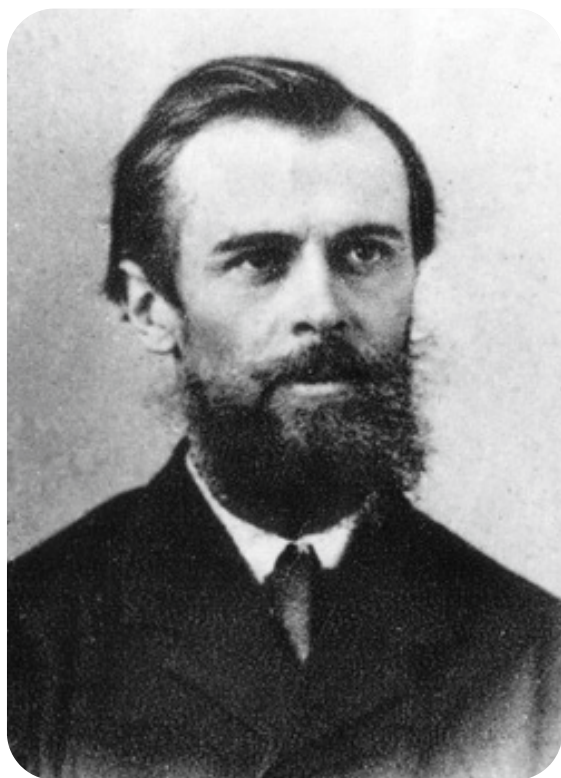
Великий внесок у світову науку зробили представники Харківського університету. Одним із цих видатних науковців є видатний філолог ХІХ століття Олександр Опанасович Потебня, чиї визначні праці з мовознавства й літературознавства відкрили нову сторінку філологічної науки і започаткували Харківську філологічну школу.

Усе життя О. О. Потебні було пов'язане з Харківським університетом. Тут він навчався, тут з 1860 року до самої смерті 1891 року викладав, тут тривалий час очолював Харківське історико-філологічне товариство, яке існувало при університеті, тут писав свої геніальні праці, що увійшли до скарбниці світової філології: «Мысль и язык», «Из записок по русской грамматике», «Объяснение малорусских и сродных народных песен», «Язык и народность» та багато інших.

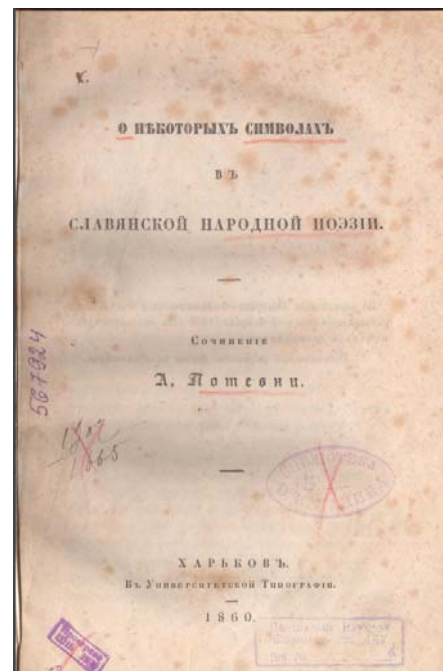
Основні дати життя і діяльності

- Народився О.О. Потебня 10 вересня 1835 р. на хуторі Маневі поблизу села Гаврилівни Роменського повіту Полтавської губернії (нині Роменський район Сумської області) в небагатій дворянській родині.
- У 1851 році закінчив гімназію у м. Радомі (Польща).
- 1851-1852 рр. — студент юридичного факультету Харківського університету.
- У 1852 р. перейшов на історико-філологічний факультет.
- У 1856 р. закінчив Харківський університет із ступенем кандидата, захистивши дисертацію на тему «Первые годы войны Хмельницкого».
- 1856 р. — наглядач пансіону 1-ї Харківської гімназії.
- 1857-1858 рр. склав іспит на ступінь магістра слов'янської філології, працює в університеті.

У 1857 р. йому було присуджено вчений ступінь магістра за працю «О некоторых символах в славянской народной поэзии». Цією дисертацією він започаткував низку історико-порівняльних досліджень 60-х рр., присвячених обрядам, віруванням, релігійно-поетичному світосприйняттю давніх слов'ян та споріднених з ними народів.

«Небуденні прикмети інтелекту Потебні об'єднувалися в гармонійну цілісність з високо етичними рисами його чистого характеру. І з того боку Потебня викликав також подив і пошану в усіх, хто його знав. Це була людина глибоко чесна і щира у своїх думках і вчинках. Його розум був глибоко моральний, а мораль високорозумна».

Д. М. Овсянико-Куликовський

- 1861 р. ад'юнкт кафедри російської словесності Харківського університету.
- 1862-1863 р. відряджений Міністерством народної освіти для наукових занять за кордон на два роки.
- 1863-1874 рр. — доцент кафедри російської словесності Харківського університету.
- 1865 р. — делегат від Харківського університету на I археологічному з'їзді в Москві.

О.Потебня під час наукового відрядження у Празі (1863)*

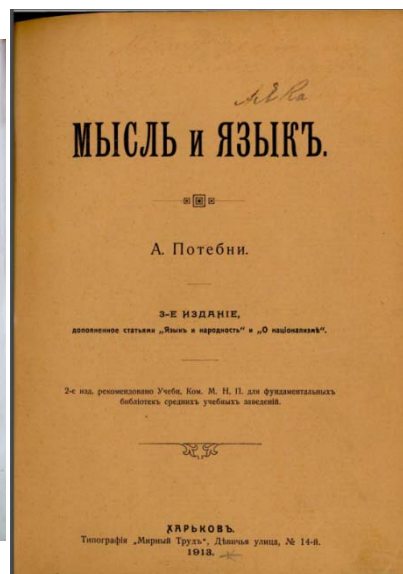
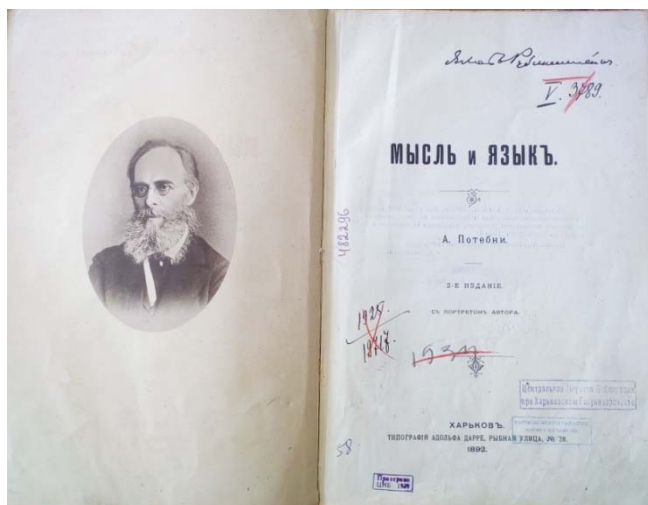
відрядження у Празі (1863).
О.Потебня під час наукового

Університетські лекції О. О. Потебні відзначалися філософською глибиною і великим багатством думок. А. Горнфельд, студент юридичного факультету, згадував: «...для нас [студентов] это был именно «учитель» в наиболее возвышенном смысле, учитель, принесший сюда всего себя, — всю многолетнюю работу мысли, все свои неисчерпаемые богатства знания, всю горячую любовь к истине, философское мировоззрение и — самое дорогое в нем — чисто юношеское одушевление, сообщаемое непосредственно слушателям».

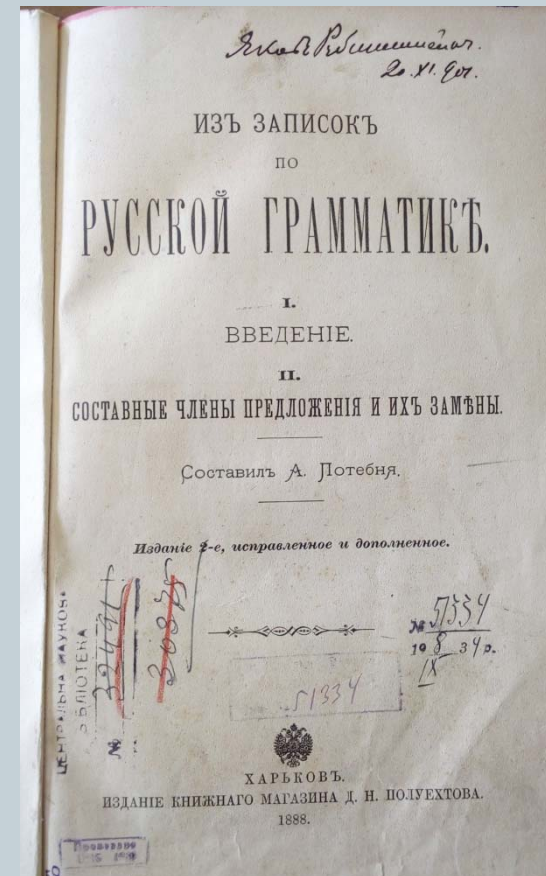
«Памяти Потебни», Х., 1892, с. 14

У багатьох своїх працях він досліджував питання співвідношення мови і мислення, у тому числі в історичному аспекті, зовнішньої і внутрішньої форми слова, еволюції значення слова, символіки тощо. Учений вперше на вітчизняному ґрунті зацікавився питаннями взаємовідношення націй і мов, досліджував проблеми двомовності та багатомовності, у тому числі ранньої («Мысль и язык» (1862), «Язык и народность» (1895), «О национализме» (1905) та ін.). Його філософсько-лінгвістичне дослідження «Мысль и язык» (1862) і сьогодні є бібліографічною рідкістю і навіть зовсім майже забуте.

У 1874 р. О.О. Потебні було присуджено вчений ступінь доктора філологічних наук за працю «Из записок по русской грамматике». У цьому ж році він стає екстраординарним професором Харківського університету .

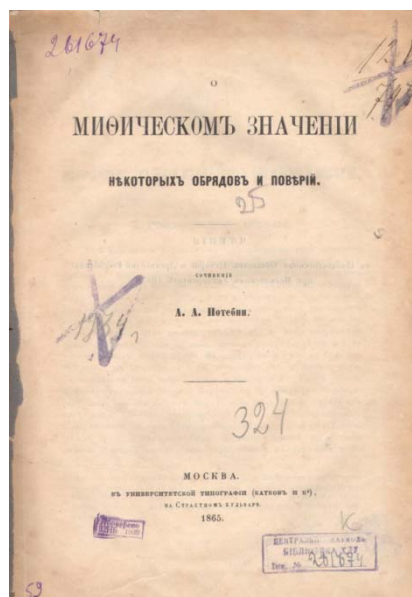
- Два перших томи цієї праці (тільки вони побачили світ за життя вченого, 1873-1874 рр.; два наступні - протягом 1968-1977 рр.) О. О. Потебня захистив цю працю у 1874 р. як дисертацію, здобувши науковий ступінь доктора слов'яно-руської філології, звання й посаду професора. О. О. Потебня своєю працею закладав основи порівняльної граматики слов'янських мов у вітчизняному слов'янознавстві, щодо історії частин мови та членів речення. Російська Академія Наук відзначила дослідження О. О. Потебні повною Ломоносівською премією і прийняла його у свої члени-кореспонденти.

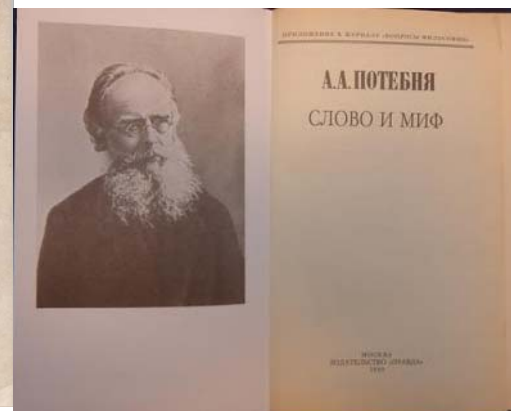
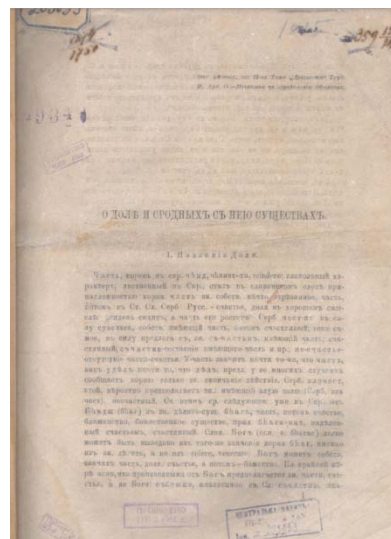
Праці О. О. Потебні 60-х рр. являють собою історико-порівняльні дослідження обрядів, вірувань; відтворення релігійно-поетичного світосприйняття давніх слов'ян та споріднених з ними народів; фольклорно-етнографічні дані в них використовуються як основа міфологічних реконструкцій. У цих працях (магістерська дисертація, а також: „О связи некоторых представлений в языке” (1864 р.), „О мифологическом значении некоторых обрядов и поверий” (1865 р.), „О доле и сродных с нею существах” (1867 р.) та ін.), зароджувалась така галузь слов'янознавства як етнолінгвістика, формувалась теорія міфу. Пізніше, вже у XX ст., праці Потебні були видані окремими збірками з характерними назвами: „Слово и миф” (1989), „Символ и миф в народной культуре” (2000) з додатками неопублікованих матеріалів ученого.

<http://escriptorium.univer.kharkov.ua/handle/1237075002/366>

<http://escriptorium.univer.kharkov.ua/handle/1237075002/375>

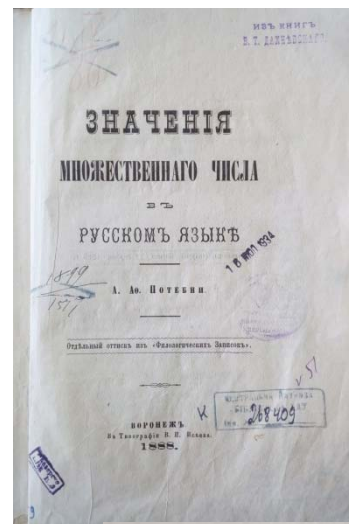
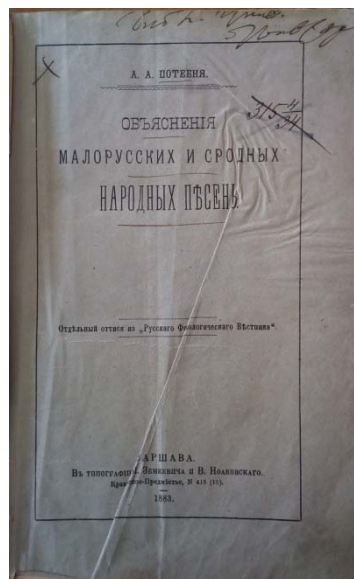
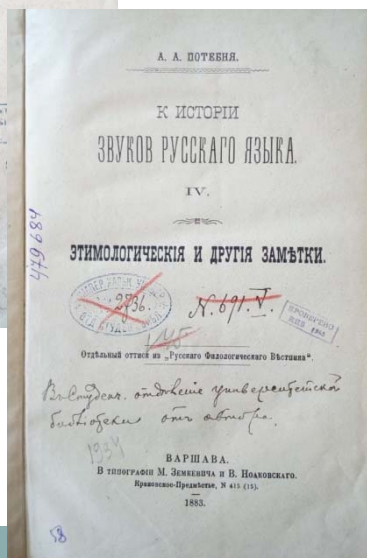
<http://escriptorium.univer.kharkov.ua/handle/1237075002/365>

- 1875-1891 рр. — ординарний професор Харківського університету, завідувач кафедри російської словесності.
- 1877-1890 рр. — голова Харківського історико-філологічного товариства.
- 1878 р. присуджена Академією наук золота Уваровська медаль за розгляд праці П. Г. Житецького «Обзор звуковой истории малорусского наречия».
- 1879 р. присуджена Академією золота Уваровська медаль за розгляд праці Я. Ф. Головацького «Народные песни Галицкой и Угорской Руси».

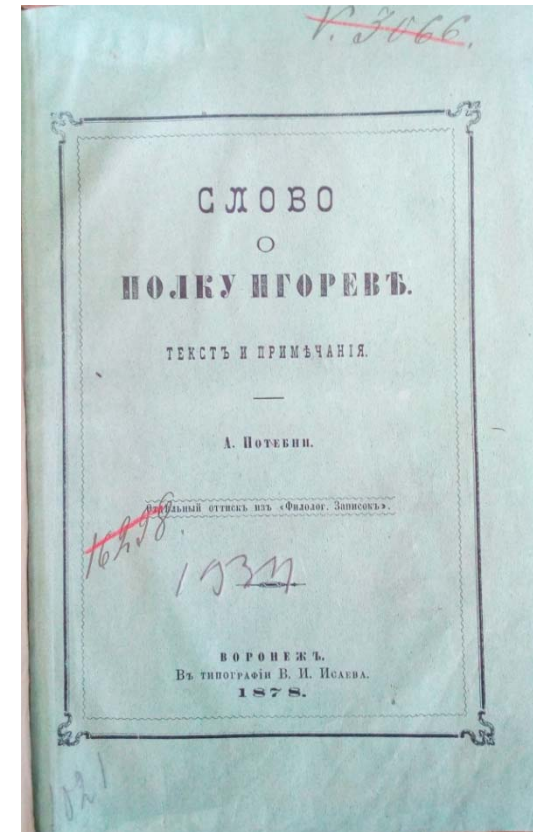
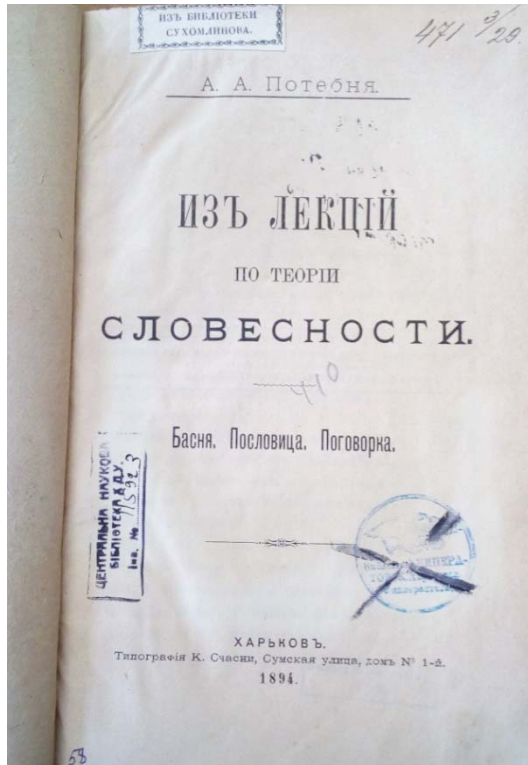

Поле наукових інтересів О. О. Потебні дуже широке, а деякі його праці: „Объяснение малорусских и сродных народных песен” (1882-1887), „К истории звуков русского языка” (1876-1883) та інші мають енциклопедичний характер, де зібрано велику масу матеріалу. Він розпочав у російському слов'янознавстві вивчення слов'янської акцентології („О звуковых особенностях русских наречий”, 1865 р. та ін.). Рукопис монографії з акцентології під назвою „Ударение” виданий 1973 р.

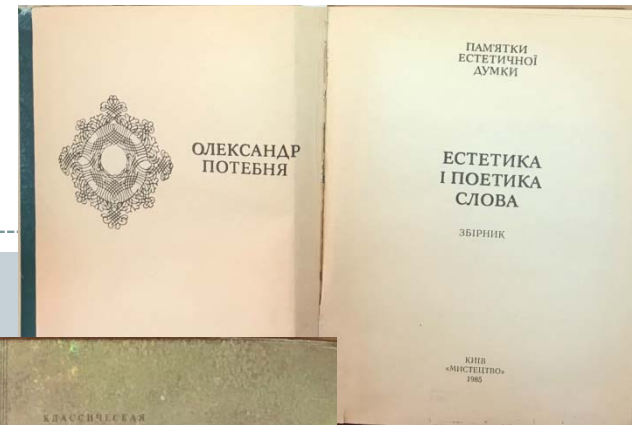
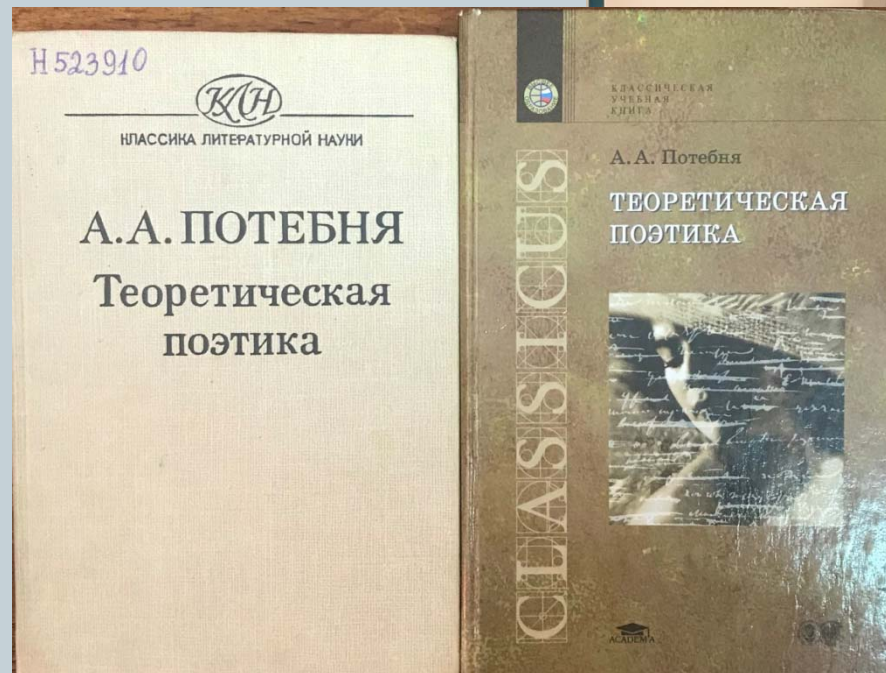
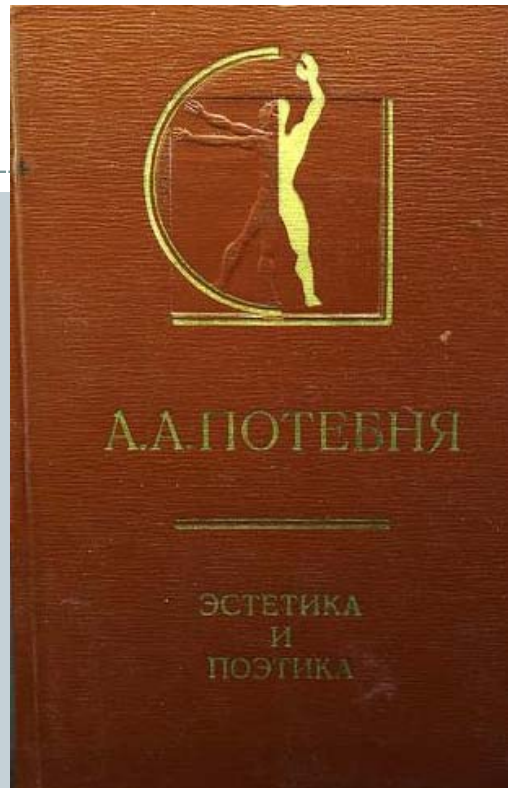
Незавершенный труд выдающегося лингвиста XIX ст. А. А. Потебни — первая в отечественном и славянском языкознании монография, посвященная вопросам акцентологии. Именно в ней выдвинута и развита идея сравнительно-исторического изучения славянского ударения, собран и обработан материал восточнославянских и южнославянских языков.

Книга містить лекції з теорії словесності, предметом яких є питання про ставлення поетичних творів до слова. Основна увага в роботі приділена розбору такого складного поетичного твору, як байка. Також у книзі описуються прийоми перетворення байки у прислів'я і приказки та розглядається питання про значення поетичного твору для самого автора.

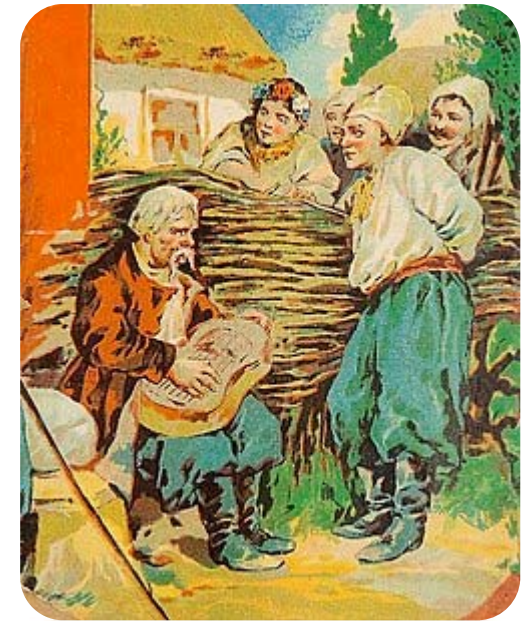
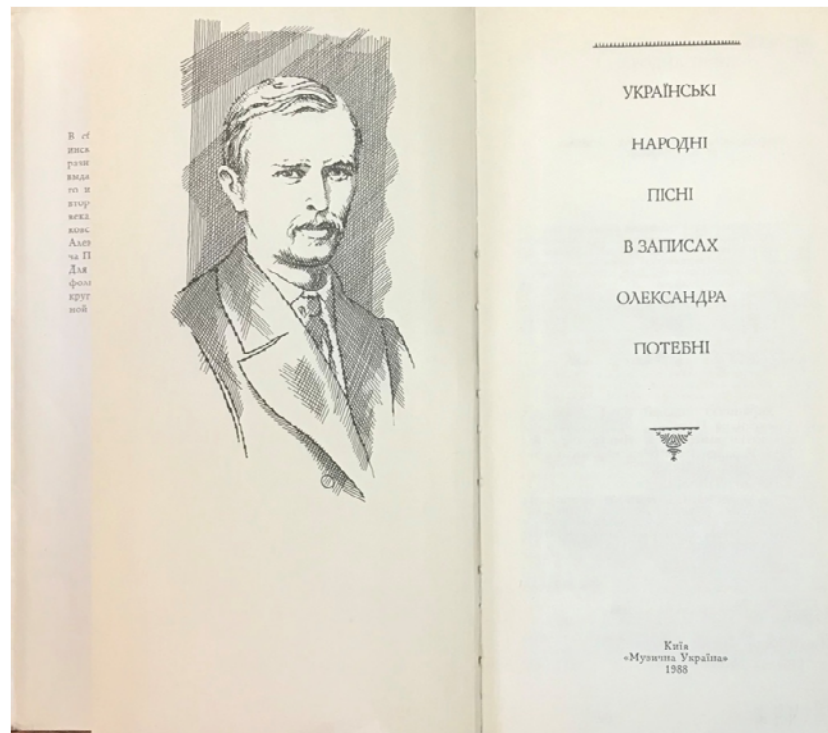

Дослідження О.О. Потебні присвячене одній із найвідоміших пам'яток давньоруської літератури, героїчній поемі XII сторіччя «Слово о полку Ігоревім». До видання також ввійшли пов'язані із цим дослідженням праці науковця: стаття «Объяснение малорусской песни XVI в.» і нотатки Олександра Потебні щодо літературної пам'ятки кінця XIV – початку XV сторіч «Задонщина».

Ідеї О. О. Потебні лежать в основі сучасних уявлень про специфіку словесного художнього образу і психології художньої творчості.

Його твори — це багатюще джерело для подальших досліджень у різних ділянках українського мовознавства і літератури. О. О. Потебня не тільки вивчав слов'янський фольклор, але й був його активним збирачем, про що свідчать видані у 1988 р. „Українські народні пісні в записах Олександра Потебні”.

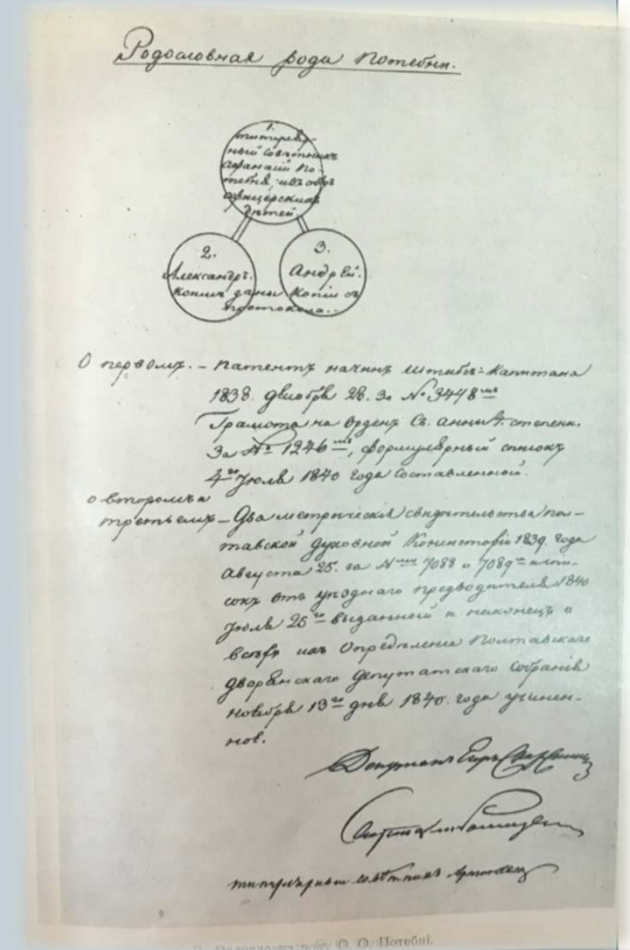

Истина, добытая трудом многих поколений, легко даётся даже детям,
в чём и состоит сущность прогресса.

О.О. Потемня

- 1887 р. обраний членом чеського Товариства наук.
- 1890 р. обраний дійсним членом Товариства любителів природознавства, антропології і етнографії при Московському університеті.
- 1890 р. присуджена Російським географічним товариством золота Костянтинівська медаль.
- Помер Олександр Опанасович Потемня 29 листопада 1891 року.

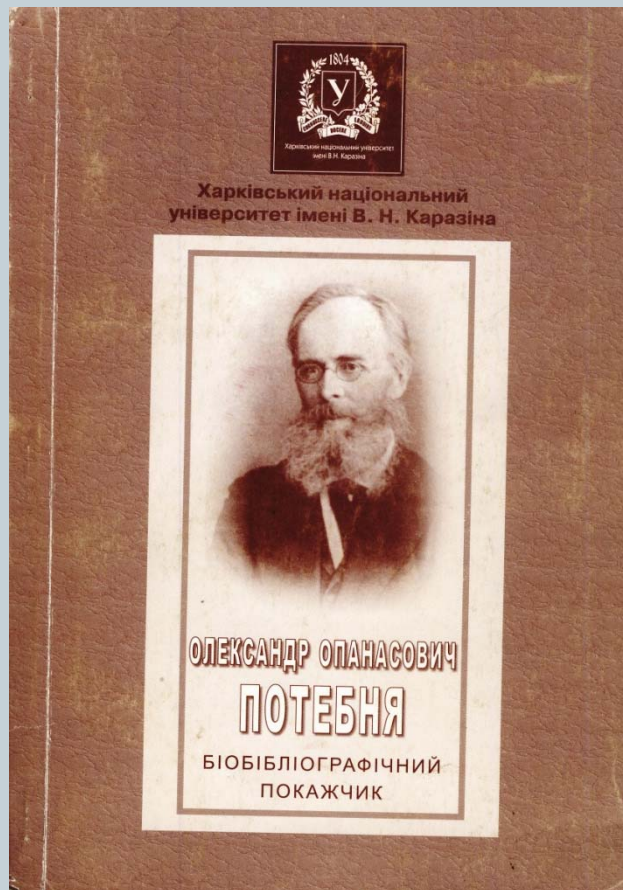

Інститут мовознавства ім. О.О. Потебні Національної академії наук України

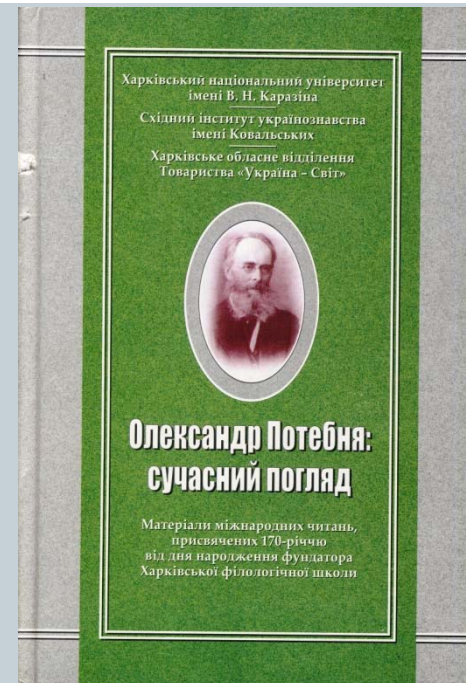
ПОТЕБНЯНСЬКІ ЧИТАННЯ

Потебнянські читання – традиційний для Інституту мовознавства ім. О. О. Потебні науковий захід. Уперше їх було проведено у 1977 р. Вони виникли як підсумок глибоких досліджень наукової спадщини О.О. Потебні.

У презентації було використано матеріали із книг:

<http://dspace.univer.kharkov.ua/handle/123456789/147>

Олександр Потебня: сучасний погляд : матеріали міжнародних читань, присвячених 170-річчю від дня народження фундатора Харківської філологічної школи (2005; Харків) / Передмова Юрій Миколайович Безхутрий ; Редкол.: Відп.ред. Володимир Семенович Калашник ; Редкол.: Галина Ниловна Карнаушенко, Володимир Васильович Кравченко . – Харків : Майдан, 2006 . – 224 с.

До ваших послуг є повнотекстові електронні архіви
[eKhNUIR http://ekhnuir.univer.kharkov.ua/](http://ekhnuir.univer.kharkov.ua/) [eScriptorium
http://escriptorium.univer.kharkov.ua/](http://escriptorium.univer.kharkov.ua/)